

Memoires

1985-B

**Willem
Oltmans**

PAPIEREN TIJGER

INHOUD

Inleiding	7
Amsterdam	9
Paramaribo	103
Amsterdam	115
Paramaribo	147
Amsterdam	173
New York	187
Amsterdam	193
Moskou	230
Amsterdam	239
Paramaribo	259
Bijlagen	265
Register	431

Een mysterieuze vriendschap

Ik bel Henk Hofland. Of hij geïnterviewd wil worden door Maarten van Rossem voor diens blad *Maarten!*. „Vertel de heer van Rossem dat ik hem een aardige vent vind, maar ik doe het niet.” Hoe staat het eigenlijk met zijn memoires, vraag ik Hofland dan maar. „Die zullen er niet meer komen,” zegt hij. „Zo meteen spreek ik voor de 92ste keer met de heer Jeroen Vullings die een biografie over mij maakt. Daarin zult u mijn levensverhaal terugvinden.” De memoires van Hofland komen waarschijnlijk nooit af, noteert Willem Oltmans in dit veertigste deel van zijn herinneringen. Dat had hij dus goed gezien.

Kort na de millenniumwisseling las ik voor het eerst een deel van de *Memoires* van Oltmans voor een recensie in *Historisch Nieuwsblad*. Oltmans had toen net zijn gevecht met de Nederlandse overheid gewonnen en een schadevergoeding opgestreken van acht miljoen gulden. Een ongekend hoog bedrag en iedereen in de journalistiek schreef en praatte erover. Inmiddels heeft vrijwel niemand het meer over Oltmans. Zijn *Memoires*, waarvan nog 38 delen moeten verschijnen, zijn een project met een hoog cultgehalte geworden. Het aantal lezers is klein, het aantal recensies bijna nihil. Dat is jammer. Oltmans biedt een heet-van-de-naald-verslag van de wereldgeschiedenis in de tweede helft van de twintigste eeuw. Hij spreekt veel ‘groten’ der aarde, is bij veel belangwekkende gebeurtenissen betrokken (Indonesië, Nieuw-Guinea, Sovjet-Unie, Suriname, Zuid-Afrika), belicht het reilen en zeilen van de journalistiek en schuwt daarbij harde oordelen en roddels niet.

In deel 40 is Henk Hofland de hoofdpersoon. Dat komt omdat in 1985 het eerste deel van de herinneringen van Oltmans verschijnt (over de periode 1925-1953). Oltmans verhaalt daarin over zijn kennismaking met Hofland op Nijenrode, waar ze beiden studeren. Ze raken bevriend. In 1985 is van die vriendschap niet veel meer over. Er is te veel gebeurd. Dieptepunt is een streek die Hofland Oltmans levert in 1972. Oltmans geeft thuis een feestje waarbij de Russische ambassadeur aanwezig is. Hofland is ook uitgeno-

1985 ■ digd en neemt zonder dat aan te kondigen een fotograaf van *De Telegraaf* mee. Die maakt stiekem foto's die de volgende dag op de voorpagina van zijn krant staan. Oltmans wordt opgevoerd als een landverrader. Vanaf dan zien ze elkaar 13 jaar niet meer.

Toch is het opvallend dat Oltmans in vrijwel elk deel van zijn *Memoires* terugkomt op Hofland. Met een sneer over zijn journalistiek onbenul, een terugblik op hun vriendschap, of het oprakelen van de breuk in 1972. De gevoelens zitten diep.

In een van zijn vele pogingen zijn herinneringen op papier te zetten, schrijft Hofland: „Een van mijn kamergenoten op Nijenrode was Willem Oltmans. We konden het goed met elkaar vinden, maar op den duur vond ik dat hij wat al te dichtbij probeerde te komen. Hij bleek homoseksueel te zijn en was verliefd op mij geworden. Hij probeerde bij mij in bed te klimmen. Toen heb ik een paar bakstenen op de rand gelegd en hem verzekerd dat hij die bij verdere pogingen op zijn hoofd zou krijgen. Dat heeft de vriendschap niet gehinderd. Hij heeft ook zijn leven lang een dagboek bijgehouden. Dat is later in commerciële boekvorm uitgegeven. Ik heb het niet gelezen.” (*HP/De Tijd* 2013, nr. 5)

Dat laatste is niet waar. Hofland heeft zeker het eerste deel gelezen. Plots staat hij op 8 juli 1985 bij Oltmans voor de deur. „Ik wist niet wat ik zag. Hij was lichtelijk lazarus. Hij bleef twee en een half uur en vroeg om een exemplaar van de *Memoires* (Hofland had eerder een drukproef ontvangen, FS) Ik schreef erin: ‘Henk beter laat dan nooit!’ Hij gaf me een armband die ik voorzichtig op tafel legde en waar ik niet goed raad mee wist.”

Op 5 september zien ze elkaar weer. Ze lunchen bij Dorrius. Het werd volgens Oltmans, in tegenstelling tot de vorige ontmoeting, een gezellig samenzijn. Hofland vertelt dat hij zelf ook aan *memoires* wil beginnen. „We spraken zelfs over een televisieshow van mij, of een interview van hem en mij samen op televisie.”

Oltmans wacht op de recensie van Hofland over zijn *Memoires*. Die verschijnt eindelijk begin december in de *Haagse Post* en is bepaald niet complimenteus: „een rommelpot”. Oltmans: „Wat een nare jongen Hofland eigenlijk is, blijkt uit vrijwel iedere regel van dit stukje.”

Hopelijk zal de biografie van Hofland, die vrijwel zeker gaat verschijnen, want Vullings is een gedegen auteur, het mysterie van de vriendschap Oltmans-Hofland ontrafelen. De biografie van Oltmans zal na een aantal mislukte pogingen waarschijnlijk niet meer het licht zien. Maar gelukkig wacht ons nog een mooie reeks herinneringen.

Frans Smits, hoofdredacteur *Historisch Nieuwsblad* en *Maarten!*

1 juli 1985

Amerbos

Er is veel te doen over het televisiegesprek met Adriaan van Dis. Kor Al van het praatprogramma van Sonja Barend belde: „Je hebt beslist gewonnen.”

„Maar daar ging het helemaal niet om. Van Dis was oneerlijk en onder de gordel bezig, wat ik niet kon accepteren,” heb ik geantwoord.

Jan Cremer zei: „Volkomen overwinning voor jou.” Hij had het een paar maal op video teruggekeken. Ik dacht: wat bezopen, ik ben gewoon mezelf geweest nadat ik werd geconfronteerd met onzuiver gedoe, en men doet of dit iets uitermate bijzonders is.

Bij boekhandel Athenaeum werd de video van Adriaan en mij permanent gedraaid. Ik wist niet wat ik zag. De conducteur in de trein naar Den Haag begon er ook over.

In Scheveningen heb ik samen met Bibeb nog eenmaal de tekst doorgenomen.¹ Eigenlijk vond ik haar verhaal nog rammelen, zeker gezien de weken van arbeid die ze eraan besteed had. Ze had kennelijk verwacht dat ik zou staan jubelen. Ik heb er drie uur lang aan verbeterd. Soms was zij het spoor in haar aantekeningen bijster. Toen ik op de zin stuitte dat ik gezegd zou hebben Joop van Tijn „zeer integer” te vinden, iets wat zij vindt en wijd en zijd verkondigt, maar wat ik natuurlijk nooit heb gezegd, heb ik alleen het woordje „zeer” geschrappt om haar niet teveel voor het hoofd te stoten. Maar ik dacht wel: hoe is zoiets in godsnaam mogelijk? Passages over Philips en Van Eeghen moesten worden afgezwakt en „Beatrix is gek” moest veranderd worden in „royalty mad”. Toen dit werk gedaan was, liet ze mij de column van Max van Rooij in *NRC Handelsblad* zien.²

2 juli 1985

Een Amerikaanse functionaris in Washington heeft verklaard dat het aantal SS-20-raketten in de USSR met negen is gestegen tot 423. Jan Gerritsen wist dit in *NRC Handelsblad* vanuit Brussel te melden; dan weet je echter wel hoe laat het is en hoe betrouwbaar de bron: NAVO-geklets.³ In dit deel van de wereld is men geneigd een dergelijke bron voor waar aan te nemen. De Sovjet Unie heeft dit nieuwe aantal SS-20-raketten een „pro-

1 Het interview verscheen op 6 juli 1985, maar om Bibeb te eren ben ik er dit deel mee begonnen.

2 *NRC Handelsblad*, 29 juni 1985, zie bijlage 1.

3 *NRC Handelsblad*, 1 juli 1985.

pagandistische vervalsing” genoemd. Wie te geloven? Ze liegen natuurlijk aan beide kanten.

Vandaag komt het bestuur van Den Alerdinck bijeen waar ik belet voor had gevraagd, en van Lurvink direct had gekregen. Maar kennelijk heeft Carel Enkelaar daar een stokje voor gestoken, want ik hoorde niets meer.

Wim Hazeu belde en zei dat veel mensen hem hadden gezegd: „Waarom is Oltmans zo kwaad geworden, anders zou Van Dis nog meer op zijn bek zijn gevallen.” Direct na de uitzending zei Hazeu nog: „Prima, een knock-out,” dan wordt er een rondje geklets met deze en gene, en volgt er een telefoontje met het verwijt dat het beter had gekund.

Ook Nellie Hazeu uit Waalre belde om te zeggen de uitzending niet goed te hebben gevonden. „Waarom ben je toch zo boos geworden? Dat had zo je niet mogen doen.” Cecile van Lennep⁴ zei: „Ja, Van Dis was vals bezig. Maar toch vind ik die rel rond jou vervelend. Ik had zo iets anders verwacht.” Mijn vader gebruikte dikwijls de uitdrukking: *Egal was man macht, es ist immer falsch.*

Ernst van Eeghen heeft de show van Van Dis blijkbaar gezien, want hij stuurt het boekje *Christ and the Media* van Malcolm Muggeridge en schreef er de volgende tekst in:

*Deus Willem,
 waarom word je een kind
 van God? Het waarom verzigt men
 van Erica die van je houdt en je
 wil terug zien. Ernst*
 CHRIST AND THE MEDIA

Ik weet niet of dit een signaal tot toenadering van hem is, maar voor deze mijnheer ben ik nooit meer thuis. Bovendien vind ik niet dat een journalist politiek of religieus gebonden zou zijn.

Andrei Gromyko is president van de USSR geworden, wat een bevordering is volgens het bekende *Peter Principle*: het wegpromoveren van een overbodig geworden minister. Waarom uitgerekend Edoeard Sjevardnadze minister van Buitenlandse Zaken is geworden, een Georgiër, is me niet duidelijk. Behalve dan dat hij niet 75 maar 57 jaar oud is, dus bekend kan zijn met Gorbatsjovs stokpaardje van „nieuw denken”.

4 De moeder van Frank van Lennep, een vriend sinds Nijenrode.

3 juli 1985

Wim Neus stuurde aan mij en mijn broer Theo een overzicht van projecten die we in Suriname op gang zouden kunnen brengen.⁵

De Groene Amsterdammer belde. Martin van Amerongen had een profiel van mij geschreven en men wilde me het nummer opsturen. Naar welk adres dat dan mocht. „Hoe kan hij dat schrijven? Hij kent me niet, en weet niets van mij.” Bovendien zei ik het bewuste nummer wel te zullen kopen.

Bosch & Keuning zegt dat uit het hele land nu bestellingen voor *Memoires 1925-1953* binnenkomen. Athenaeum liet zestig exemplaren ophalen. Zo werkt „onze wereld”: eerst een schandaal, dan bekendheid.

Frans Lurvink deed me telefonisch mee dat Enkelaar *managing director* van Den Alerdinck is geworden. „Ik ben er heel blij mee,” zei hij. Ik was met stomheid geslagen. Ik wist maar al te goed dat hij het snode plan had om Enkelaar te dumpen. Ik had zelfs Enkelaars vertrek bij Lomeiko en Molchanov in Moskou in het vooruitzicht gesteld. Ik had hun dus een mededeling had gedaan, die als onwaar zou kunnen worden opgevat.

Lurvink en André Spoor hadden samen naar het gesprek tussen Van Dis en mij gekeken. André had opgemerkt dat Van Dis onnodig kwetsend vragen stelde.

Egbert Dommering van advocatenkantoor Buruma Maris in Den Haag heeft namens *NRC Handelsblad* een berg documenten ingediend in verband met het kort geding tegen Sytze van der Zee, waar zowel mijn advocaat André Haakmat als ik geen touw aan kan vastknopen. De schade betreft enerzijds dat men in Suriname zijn artikel serieus zou kunnen nemen, wat mijn betrekkingen daar schaadt. En anderzijds is er het geklets over *full time consultant* worden. Ik probeer dat inderdaad al een hele tijd te worden, maar zolang het niet is gelukt, moet er in het openbaar over gezwegen worden. Niet in de laatste plaats omdat de NVJ altijd zeker moet zijn dat het merendeel van mijn inkomsten uit journalistieke activiteiten voortkomt, anders krijg ik maar beperkte ondersteuning van de NVJ. Van der Zee's artikel gebaseerd op informatie uit een vertrouwelijk privégesprek brengt me in diskrediet, wat ik absoluut niet kan toestaan.

Ik kwam Jan Cremer tegen. Ik realiseer me dan altijd weer hoe weinig we elkaar eigenlijk te zeggen hebben.

André Spoor had een vondst gedaan. Boven zijn column voor

5 Zie bijlage 2.

NRC *Handelsblad* zette hij: WACHTEN TOT BOUTERSES 'EVIL EMPIRE' INSTORT. Schandelijk geklets in de ruimte eigenlijk. Hij vergeleek het ministaatje Suriname, met evenveel inwoners als groot-Haarlem, met Reagans benaming voor de USSR. Deze vergelijking slaat absoluut nergens op. In dit onverantwoordelijke schrijfsel over Suriname beroept hij zich ook nog op de meldingen onlangs door Sytze van der Zee in die krant gedaan. Die laatste zat een week vergeefs in hotel Torarica om iemand van enig belang te spreken te krijgen, en constateerde dat er praktisch niemand te vinden was in Suriname, die hervatting van de ontwikkelingshulp bepleitte. Deze column is een schandelijke vorm van journalistiek bedrijven. Columnisten zijn schrijvers die iedere week op een vaste plaats hun denkbeelden mogen ontvouwen, of ze nou weten waar ze het over hebben of niet.

De psycholoog Charles Ansell vroeg zich in de *The New York Times* af wat er gebeurd zou kunnen zijn met het menselijk geweten.⁶ „Should we dismiss unethical behavior as no more than idiosyncrasies of misguided people? It seems that the decay is more advanced than we like to admit. Our conscience is not innate, it is learned. We absorb it every day in our youth [WO: in het gunstigste geval]. It is not only taught by precept and instruction but by example [WO: De Horst]. It becomes our roadmap to guide us through our lives.” Ik vind een column als van Spoor over Suriname, waar hij niet alleen nul komma nul over weet, maar waar hij ook niet de moeite voor nam om er meer over te weten te komen, ook onethisch en gewetenloos.

4 juli 1985

Rechtbank, Noordsingel, Rotterdam

Zonde om met dit mooie weer hier te moeten zijn voor die klote affaire met Sytze van der Zee en diens onfatsoen. Zijn hele gezin is aanwezig, evenals hoofdredacteur Wout Woltz en Max van Rooij.

André Haakmat doet het prima. Soms zit de bejaarde rechter, geflankeerd door een jonge griet, ostentatief niet te luisteren. Zijn ogen dwalen dan naar buiten en de hemel mag weten waar zijn brein zich dan bevindt.

Sytze van der Zee laat zijn advocaat zeggen dat ik vier of vijfmaal contact had gezocht. Ik heb die man juist opzettelijk links laten liggen. Maar tegen een gesprek had ik geen bezwaar, ook

6 *The New York Times*, 3 juli 1985.